

WAALSE BEWEGING.

1. ONTSTAAN EN STREKKING.

De Waalse beweging ontstond, toen de V.B. haar eerste politieke successen behaalde. De V.B. boekte deze resultaten na de Franse nederlaag tegen Duitsland in 1870 ten tijde van de spanningen tussen katholieken en liberalen vanwege de schoolkwestie. In de schoolstrijd die de liberalen in 1884 verloren, hadden ze de macht van katholiek Vlaanderen onderschat. Het is dan ook geen toeval dat de eerste wallinganten liberalen waren. Van het begin af was het wallingantisme meer dan een francofoon verweer. Het wallingantisme beschouwde de V.B. als anti-Frans georiënteerd en als anti-liberaal. Jules Destrée voegde er in 1912 de socialistische dimensie aan toe. De katholieke overwinning, voor Destrée door katholiek Vlaanderen tijdens de wetgevende verkiezingen van datzelfde jaar bewerkstelligd, was de rechtstreekse aanleiding tot de berucht gebleven brief aan Koning Albert: Sire, il n'y a pas de Belges (zoals ook eind 1960-begin '61 de socialistische revindicaties zowel verband houden met de socialistische nederlaag in 1958 als met de eenheidswet van premier Eyskens. Het mondde uit in een wallingantisch réveil).

De Waalse beweging is net als de V.B. een conglomeraat van gelijksoortige activiteiten die soms los van elkaar en in een later stadium meer gecoördineerd ontstonden. In het midden van de 19de eeuw ontstonden er Waalse literaire genootschappen, zoals de Société liégeoise de Littérature wallonne (1856), met eerder folkloristische neigingen. Tegen het eind van de 19de eeuw kregen nieuw opgerichte verenigingen als reactie tegen de V.B. een pseudo-politiek karakter. Sedert 1892 noemden de strijdbare aanhangers van deze verenigingen zich wallingant. In 1888 werd te Luik een Société de Propagande Wallonne opgericht, te Brussel een Fédération Wallonne. De eerste Waalse congressen (Brussel 1890, Namen 1891, Luik 1892, Bergen 1893), waaraan overwegend vertegenwoordigers van Waalse en Brusselse literaire en cultuurgenootschappen deelnamen, waren in de eerste plaats een reactie t.a.v. het vernederlandsingsproces dat in de Vlaamse provincies in volle ontwikkeling was. In feite kwam het erop neer, dat de Vlamingen op vrij korte tijdsfaciliteiten in eigen streek verwierven. Dit werd niettemin beschouwd als een verdrukking van de Waalse ambtenaren. De taalwet

van 1878, die op gemeentelijk en provinciaal niveau voor de Vlamingen in eigen streek nauwelijks loketfaciliteiten creëerde, sloot inderdaad voor de toekomst een quantum Nederlandsonkundigen uit. Dit lag zwaar op de maag van de Walen, evenals de enkele cursussen die volgens de wet van 1883 in het middelbaar onderwijs in het Nederlands gegeven dienden te worden. Er kwam nog bij dat in 1890 de wet op het hoger onderwijs stipuleerde dat van 1 januari 1895 af de rechters en notarissen in Vlaanderen Nederlands behoorden te kennen. Hiertegen kwamen de Franstalige liberalen uit naam van de vrijheid in verzet. Ze erkenden graag in België het Vlaams individu, niet een Vlaamse entiteit, noch minder een Vlaams volk. In België waren er voor de grondwet en de wet slechts Belgen en geen Vlamingen, noch Walen.

Strindans-nos bin
Nos n'lâqu'rans nin

DÉCEMBRE 1909.

MONITEUR OFFICIEL

DU

MOUVEMENT WALLON

1re ANNÉE. — N° 3

Rédaction & Administration :
Rue Hors-Château, 50, Liège
TÉLÉPHONE 866

Pour la vente au numéro
s'adresser à l'Administration.

La Séparation administrative

Il y a quelques années, la *Ligue wallonne* décida d'étudier la possibilité d'une séparation administrative entre les provinces wallonnes et flamandes de la Belgique, dans l'intérêt même de la paix publique.

Au premier abord, l'idée paraît dangereuse pour notre nationalité, mais à tort ; car il s'agit, bien entendu, d'une séparation pacifique, analogue, par les moyens, à celle de la Suède et de la Norvège, mais sans aller jusqu'à la rupture complète.

On craint pour notre nationalité ?

Si l'on veut supprimer la Belgique de la carte du monde, on ne regardera pas si elle est une ou divisée.

L'exiguïté du territoire n'est pas, non plus, une objection.

De nombreuses nationalités se sont fondées, quelques-unes par scission, qui n'ont pas ou qui ont à peine l'importance des fractions belges.

En divisant la population du Brabant en deux, le groupe wallon a 3,200,000 habitants, le groupe flamand 3,600,000 chiffres de 1901). Or, voici la population des petites nationalités d'Europe :

Monténégro	230,000 habitants.
Norvège	2,240,000 »
Danemark	2,300,000 »
Grèce	2,430,000 »
Serbie	2,540,000 »
Suisse	3,320,000 »
Portugal	5,020,000 »
Suède	5,200,000 »
Roumanie	6,250,000 »

Er is steeds een sterke correlatie geweest tussen het wallingantisme en het Belgisch patriottisme. Emile Jennissen, de Luikse liberale voorman, kon zich in 1913 nog niet verzoenen met de Vlaamse bewustwording. „In Vlaanderen Vlaamsch”, schreef hij, „Tel est le cri de guerre, lancé là-bas... On veut écarter de toutes façons le candidat wallon”. Schuchtere pogingen van enkele Walen op de eerste Waalse congressen om het Nederlands als facultatief vak in Wallonië te introduceren, werden als anti-Waals voorgesteld. De liberale staatsminister J. Bara (Doornik) en later Jennissen blonken uit in het bestrijden van deze stelling. Wilde men in die richting volharden, dan kon de eenheidsstructuur van België niet langer gehandhaafd worden. Omstreeks 1890 werd door Franstaligen voor het eerst de eigen lotsbestemming van de gemeenschappen in België opgeroepen. De motivaties waren de volgende: „Le pays flamand est inféodé au cléricalisme,... le pays wallon est attaché au libéralisme”. Even later schreef Albert Mockel, auteur van *Le Chant des Wallons* in de *Mercure de France*, dat „la Wallonie aux Wallons” toebehoorde, „la Flandre aux Flamands et Bruxelles aux Belges”. Het was de tijd dat sommigen met welgevallen verwezen naar de dubbelmonarchie Oostenrijk-Hongarije, naar de personele unie van Zweden met Noorwegen, door Bernadotte bewerkstelligd en naar de voornemens van Gladstone om Ierland een zekere vrijheid van handelen binnen het kader van Groot-Brittannië te garanderen. Deze gedachte kwam in Vlaamse kringen (ofschoon de bestuurlijke scheiding op de stichtingsvergadering van de Vlaamse Volksraad in 1892 door Frans Reinhard werd verdedigd) slechts voorzichtig en nauwelijks merkbaar aan bod.

2. JULES DESTREE.

Socialistisch kamerlid voor Charleroi sedert 1894, stichtte J. Destrée op 49-jarige leeftijd de *Assemblée Wallonne*. Aanleiding hiertoe was het katholieke succes bij de wetgevende verkiezingen van 2 juni 1912. Zowel liberalen als socialisten hadden gehoopt de katholieke meerderheid te kunnen breken. Deze kwam evenwel versterkt uit de strijd. De grondslag hiervan lag in katholiek Vlaanderen. Zijn invloed kon slechts gepareerd worden door „la Wallonie, indépendante et libre”, zo schreef een sterk teleurgestelde Destrée in *Le Journal de Charleroi*. Op 13 juni 1912 verscheen in dezelfde krant een programmatische oproep. Een maand later (12 juli) sprak de provincieraad van Henegouwen zich uit voor de bestuurlijke scheiding. In augustus verscheen de geruchtmakende *Lettre au Roi, sur la séparation de la Wallonie et de la Flandre*. Op 20 oktober werd de *Assemblée Wallonne* (opgevat als een soort Waals parlement) opgericht. Te Luik was de wallingantische reactie op het katholieke succes niet minder heftig. De 30-jarige E. Jennissen (hij werd in 1922 kamerlid en in 1939 minister) had de leiding van de wallingantische richting. In 1911 schreef hij een brochure *Wallons-Flamands. Pour la séparation politique et administrative*. Na een opsomming van de Waalse grieven bepleitte hij een federale reorganisatie van de staat. De Duitstalige minderheden in de provincies Luik en Luxemburgmoesten zich aan de Walen onderwerpen „qui leur appliqueront le régime qu'ils avaient rêvé pour le pays flamand: respect des nécessités locales, quant au langage, mais en

même temps lutte ardente et subsidiée, bien que sans contrainte, pour la langue française”.

Na de wetgevende verkiezingen van 1912 was de agitatie in het Luikse minstens even sterk als in Henegouwen. Jennissen gaf er een occasioneel blad uit: Wallons-Flamands. Pour la séparation politique et administrative. De provincieraad van Luik sprak zich op 26 juni 1912 reeds voor de bestuurlijke scheiding uit.

Het is duidelijk dat Destrée's inzet op dat ogenblik de wallingantische grieven tot een programmatisch geheel vermocht samen te ballen. Op de assmblée te Charleroi van 16 maart 1913 kreeg de Rode Haan met tricolore das op gele achtergrond voor de wallinganten dezelfde betekenis als de Vlaamse Leeuw voor de flaminganten. Destrée's evangelie mondde uit in het wallingantisch devies: Wallons toujours, dat verkozen werd boven het ontactische Français ne puis, Flamand ne veut, Wallon demeure. Daar elke Waalse streek er een eigen hymne op nahield, kon er op dat punt geen Waalse overeenkomst bereikt worden. Als gemeenschappelijk lied was de Marseillaise altijd ter beschikking.

Onthulling van het monument van Jules Destrée te Charleroi door minister L. Collard in aanwezigheid van koning Boudewijn (1957).

3. FRANCOFOON VERWEER.

De acht grieven die Destrée in zijn Lettre au Roi opsomt, zijn relevant voor de Waalse beweging. Wat verwijt hij de Vlamingen? In een vervlaamst Vlaanderen komt geen enkele Waal nog aan zijn trekken: Ils nous ont pris notre passé. Waalse kunstenaars als Roger de la Pasture (Rogier van der Weyden) gingen de kunstgeschiedenis in als behorend tot de Vlaamse Primitieven: Ils nous ont pris nos artistes. Walen konden wegens de taalwetten niet langer openbare ambten in Vlaan-

deren ambiëren, indien ze geen Nederlands kenden : Ils nous ont pris nos emplois. De herverdeling van de belastingen kwam overwegend de Vlaamse provincies ten goede : Ils nous ont pris notre argent. De Vlamingen stonden negatief en vreemd t.a.v. de Belgische militaire dienst, waardoor de veiligheid van het land in gevaar kwam : Ils nous ont pris notre sécurité. De druk van katholiek Vlaanderen op de Belgische politieke constellatie betekende een rem op de doorbraak van het liberalisme en het socialisme. Het gaf de wallinganten het beklemmend gevoel verdrukt te worden : Ils nous ont pris notre liberté. Het Frans kwam in de Vlaamse scholen slechts op de tweede plaats : Ils nous ont pris notre langue.

De misnoegdheid over de achteruitgang van het Frans in Vlaanderen, de noodgedwongen elastische terugtocht van de Franstaligen naar de geografische omschrijving Wallonië en de anti-klerikale reacties komen hierin duidelijk uit. De Waalse beweging zoals Destrée ze hierin aandient, is fundamenteel wrokkig; zij is meteen een preventieve verweerreflex tegen de krachtlijnen van de langzame doch zekere aftakeling van de verworven Franse en Waalse machtsposities. Vlaamse vooruitgang in Vlaanderen betekende Vlaamse vooruitgang in België, dus Franse neergang.

4. BINDINGEN MET FRANKRIJK.

Waarom opteren de wallinganten voor een Frans-talig regime, niet alleen voor zich zelf, doch ook voor Vlaanderen? De affiniteit met de Franse cultuur en denkwereld was en is zeer reëel. De Franse revolutie werd in de grote Waalse steden aan gevoeld als een bevrijding. In het Prinsbisdom Luik, dat ongeveer een derde van het huidige Wallonië uitmaakte, werd de prins-bisschop op 18 augustus 1789, het jaar van de Franse revolutie, afgezet. Met grote meerderheid stemde vervolgens de Nationale Conventie van het voormalige Prinsbisdom voor de aansluiting bij Frankrijk. Het leger van generaal Jourdan, dat de opdracht kreeg de Zuidelijke Nederlanden te bezetten, telde op 45.000 manschappen 8 à 10.000 Walen. De uiteindelijke aanhechting in 1795 werd gedurende een volle maand in de Waalse steden gevierd. Twee derde van de Waalse officieren bleven Napoleon trouw, ook toen hij militair reeds veroordeeld was, terwijl zijn uiteindelijke nederlaag te Waterloo door de Waalse bevolking, aldus Robert Margerit, een gelegenheidskroniekschrijver, met lede ogen werd aangezien. Dank zij de Waalse stemmen in het Nationaal Congres werd de Hertog van Nemours, tweede zoon van de Franse koning Louis-Philippe, op 3 februari 1831 tot eerste Koning der Belgen uitgeroepen (een keus die niet de goedkeuring der verbondenen had en door Louis-Philippe derhalve niet aanvaard kon worden). Even daarvoor kon men nog in Le Journal de Liège van 24 januari 1831 lezen dat „la réunion à la France” niet „la perte de notre nationalité” betekende doch eerder „le retour à la nationalité véritable”. De duidelijk sentimentele bindingen van grote groepen Walen met de Franse cultuur trotseerden inmiddels alle wisselvalligheden van de politieke gebeurtenissen. Dit bleek o.m. in 1963, toen P.H. Spaaks negatieve reactie op de houding van president De Gaulle t.a.v. een eventuele Britse toetreding tot de Euro-markt door de wallinganten als buitensporig werd aan gevoeld. La Wallonie van 18 februari 1963

verweet de Belgische regering systematisch een anti-Franse houding aan te nemen.

Voor velen lag de toekomst van Wallonië in „une grande société française”. Dit verklaart grotelijks de anti-Vlaamse gedragingen van J. Destrée, Jennissen en hun medestanders tijdens de jaren die de Eerste Wereldoorlog voorafgingen. Zij trokken zich achter de linguïstische demarcatielijn terug om vandaar uit frontale aanvallen te wagen, als de kans zich voordeed. De Eerste Wereldoorlog bood haar hiertoe een unieke gelegenheid.

5. BELGICISTISCHE REFLEXEN.

De Duitse aanval op België begin augustus 1914 moest onvermijdelijk een weerslag hebben op de gedragingen van zowel flaminganten als van wallinganten. Elke nieuwe situatie kent zijn idealisten en opportunisten. Er zijn voldoende Duitse getuigenissen die erop wijzen, dat Franstaligen en Walen de Duitse bezetter benaderden om hen ervan te overtuigen dat het Frans de officiële taal in België was. De Waalse beweging als zodanig was hierbij niet betrokken. De meeste wallinganten van naam, o.m. E. Jennissen, F. Bovesse, R. Colleye, C. Remouchamps e.a., waren naar Frankrijk uitgeweken, waar ze vrijwel onmiddellijk in verscheidene bladen, o.m. La Wallonie, La Nouvelle Revue Wallonne en vooral France et Wallonie en L'Opinion Wallonne, anti-Germaanse, dus anti-Vlaamse, annexionistische en zgn. federalistische standpunten verdedigden. In de Scala van Milaan zei de bekende auteur Maurice Maeterlinck in december 1914 dat België vocht voor de Latijnse beschaving. R. Colleye, aan het woord in Le Cri de Londres van 15 juni 1915 schreef: „La Belgique de demain sera latine ou ne sera pas”. Kortom, op het eerste gezicht heterogene stellingen met een gemeenschappelijke ondergrond.

Sommigen onder hen die betrokken werden bij het activisme, stellen het voor alsof de betwistbare informatie die door Franstaligen aan de Duitse bezetter verstrekt werd en de anti-Vlaamse gedragingen van wallinganten in het buitenland, die door de Belgische regering niet gekortwiekten werden, de oorzaken waren van de eerste Vlaamse collaboratie. Ook zonder deze zou een of andere vorm van collaboratie onafwendbaar geweest zijn. Elke beweging immers telt haar ongeduldigen, maar het is duidelijk dat in de politieke interacties van dat ogenblik gedragingen van de Franstalige Belgen zowel in binnen- als in buitenland in het uitlokken en versterken van de Vlaamse reflex een bijzondere rol gespeeld hebben.

Men kon niettemin vermoeden dat, indien de Duitsers de oorlog verloren, de V.B. in het gedrang zou komen. Voor de wallinganten betekende de nederlaag immers de overwinning van de Latijnen op de Germanen, dus ook een overwinning op de Vlamingen. In The Nineteenth Century had R. Colleye in augustus 1915 reeds geschreven dat de Vlaamse eisen voor de toekomst rustig genegeerd konden worden. België zou opnieuw het België van 1830 moeten worden.

Na de bevrijding in 1918 wilde P. Remouchamps voor eens en voor altijd de Germaanse invloed in België weren. Wie van de activisten nog gegrepen kon worden, werd achter slot en grendel gezet; de bij Duitse verordening van 15 maart 1916 gerealiseerde vernederlandsing van de Gentse universiteit werd ongedaan gemaakt. De tijd van de revanche

was aangebroken. De federalistische en separatistische tendensen van de Waalse beweging vonden om zo te zeggen geen gehoor meer. De in 1912 door Jules Destrée in het leven geroepen Assemblée Wallonne kwam in april 1919 samen, maar miste alle levenskracht. De liberale voorman, het kamerlid E. Buisset, ontwikkelde er de idee van een federatie waarbij twee Vlaamse en twee Waalse staten en een Brusselse staat betrokken zouden worden. De arrondissementen Brussel en Leuven zouden de Brusselse staat vormen, een bijzonderheid die niet onvermeld mag blijven. Léon Troclet verdedigde er een federatie, bestaande uit drie provincies: Vlaanderen, Wallonië en het arrondissement Brussel. Hij erkende dat sommige duidelijk Franstalige en Nederlandstalige gemeenten respectievelijk bij Wallonië en Vlaanderen gevoegd dienden te worden. Een jaar na de bevrijding had Colleye het nutteloze van een francofone frontale aanval op de Vlaamse verworvenheden reeds ingezien. In 1923 ging hij voor de Vlaamse studenten te Leuven een tweeledig federalisme met Brussel als vrijstad verdedigen. Inmiddels werden er kleine wallingistische „kransjes” opgericht. In december 1918 ontstond de Ligue des Lycéens Wallons. Maurice Bologne (sedert 1968 senator voor het Rassemblement Wallon), L. Troclet, G. Truffaut, F. Schreurs trof men erin aan. In 1921 werd door Waalse studenten een Ligue des Etudiants Wallons de l'Université de Liège opgericht. Een jaar later kwam de Ligue d'Action Wallonne tot stand. Van 1924 tot '30 organiseerde ze jaarlijkse samenkomsten zonder veel succes en invloed. Dit veranderde in 1930. Het bureau van de Ligue d'Action kreeg op aandringen van Fr. van Belle opdracht een Concentration Wallonne op te zetten. Er werd een meer radicale weg ingeslagen. Fr. Bovesse, E. Bossart, A. Buisseret, G. Truffaut, F. Dehousse, Fr. van Belle, G. Thône en abbé Mahieu gaven er de toon aan.

Het is geen toeval dat het wallingantisme in de eerste jaren na de bevrijding weinig nieuwe adepten vond. Het zgn. verraad van de activisten neutraliseerde elke Vlaamse vooruitgang. Pas wanneer nieuwe Vlaamse veroveringen in de lucht hingen, werd het wallingantisme uit verweereden weer geactiveerd. Er was de vernederlandsing van de Gentse universiteit in 1930. De taalwetten van 1932 werden reeds voorbereid. Hiertegen wilde men reageren.

De federalistische voorstellen sproten voort uit de misnoegdheid over de Vlaamse successen. Men trok zich terug achter de taalgrens. Het vernederlandsingsproces (de vernederlandsing van de Gentse universiteit) in Vlaanderen werd uit alle macht bestreden.

Tegen de achtergrond van deze mentale houding moet men de wallingantische activiteiten na 1930 zien. De Concentration Wallonne telde van haar ontstaan af 47 Waalse verenigingen. Tot 1937 kwam men jaarlijks in congres samen. Federalistische voorstellen (1931) werden er boven de doopvont gehouden, terwijl de invloed op de liberale en de socialistische partij derwijze toenam, dat in 1937 de Entente Libérale Wallonne ontstond en de Waalse socialisten in twee jaar tijd (1938-'39) tot driemaal toe afzonderlijk congresseerden. In 1938 werd trouwens door F. Dehousse en G. Truffaut in de Kamer een federaal ontwerp ingediend.

Pogingen tot Waalse partijvorming (naar Vlaams voorbeeld) met het Front Démocratique Wallon in 1938 liepen spaak, omdat zowel liberale als socialistische voormannen zich van het begin af in de Waalse beweging hadden geïntegreerd. Om dezelfde reden kon na 1945 V. Michel met Le Parti d'Unité Wallonne niet slagen. Twintig jaar later, in 1965, kwam hierin met Fr. Perin verandering.

6. DE TWEEDE WERELDOORLOG.

Er was een tweede Vlaamse collaboratie. Er waren ditmaal ook proportioneel evenveel Waalse collaborateurs (Rex), als Vlaamse. De Waalse beweging echter weigerde elke collaboratie met de Duitse bezetter. Vooroorlogse wallinganten, vooral in het Luikse, vonden elkaar in het Verzet, begin 1941. La Wallonie Libre werd opgericht. F. van Belle, M. Bologne, R. Thône en anderen behoorden tot de initiatiefnemers. Ze gaven een gestencild blad uit, waarvan de titel Sambre-et-Meuse in september 1943 in Wallonie Libre werd veranderd. In december 1942 ontstond een clandestiene Rassemblement démocratique et socialiste wallon. Doel was een anti-katholiek front van socialisten en liberalen te formeren. Men stond hereniging met Frankrijk voor. In mei 1943 werd te Brussel de Centrale Wallonne du P.S.B. opgericht. Even later stichtte Victor Michel Le Parti d'Unité Wallonne. Een Waalse republiek behoorde tot de revindicaties. Een confederatie van drie zelfstandige staten (Vlaanderen, Wallonië en Brussel), in een defensief systeem aan Frankrijk verbonden, werd als doel vooropgesteld. Uiteindelijk kwam er ook nog een Front Wallon dat later samensmolt met de weerstandsbeweging Front de l'Indépendance. De ideeën die in deze kleine en grotere groepen werden voorgestaan, kwamen in oktober 1945 aan bod op het eerste naoorlogse Nationaal Waals Congres.

7. NA DE BEVRIJDING.

Waar de kans zich voordeed, maakten de Franstaligen gebruik van het repressief klimaat om anti-Vlaams op te treden en het Vlaams-nationalisme te fnuiken. De repressiekaders in Vlaanderen werden aangeworven in de Franstalige burgerlijke kringen. Te Brussel werden de tijdens de oorlog opgerichte Nederlandstalige klassen onmiddellijk na de bevrijding afgeschaft. De taalwetten van 1932 werden niet langer toegepast. Het rijpingsproces betreffende de culturele autonomie, op de vooravond van de Tweede Wereldoorlog zo goed als voltrokken, werd onderbroken. Pas in 1962, 18 jaar later, werd het beginsel goedgekeurd en twee jaar later werd de administratieve verwezenlijking ervan aangevat. In Wallonië lagen de zaken eenvoudiger. Pro-Germaanse en anti-democratische gedragingen (Rex) werden er gesanctioneerd uit Latijns-Belgische en pro-democratische overwegingen. Het wallingantisme werd er niet in vraag gesteld zoals het flamingantisme in Vlaanderen. Integendeel, wallinganten hadden hun sporen in de een of andere verzetsorganisatie verdiend. Ze voelden zich sterk en achtten de tijd van een fundamentele aanpak aangebroken. Fr. Simon richtte Le Gaulois, een wallingantische krant op, die in 1955 bij gebrek aan voldoende lezers verdween. Maar inmiddels hekelde hij gedurende jaren de Vlamingen en brandmerkte hen met de stigmata van het verraad.

Hierdoor bleef aangetoond hoe wallingantische aspiraties geïdentificeerd werden met de Waalse

ambities van de Belgische omwenteling. In weerwil van het feit dat federalistische, autonomistische en annexionistische ideeën werden geformuleerd, bleven de wallinganten sedert 1913 het Fête de Wallonie stellen in het teken van „les journées révolutionnaires de 1830”. Dit bleef zo na de bevrijding. De Waalse beweging was en bleef in haar cultureel-politieke dimensie imperialistisch.

Van wallingantisch oogpunt kunnen er drie naoorlogse hoogtepunten genoteerd worden. Allereerst de Waalse congressen die uitmondten in de agitatie rondom de troonsafstand van Leopold III in 1950. Het eerste naoorlogse Waals Nationaal Congres vond plaats op 25 oktober 1945. De V.B. getuigde in die dagen van haar Belgische loyaleiteit, beklemtoonde de Belgische solidariteit en het Belgisch patriottisme. L. Kiebooms formuleerde het als volgt : „De Vlamingen zullen in de Belgische staat een groter aandeel krijgen, naarmate zij de zaak van België met meer ijver dienen”. De Waalse beweging lanceerde inmiddels de grootste uitdaging aan het adres van diezelfde Belgische natie. In een eerste stemming werden op het Waals Nationaal Congres 486 stemmen uitgebracht die de aanhechting van Wallonië bij Frankrijk voorstonden; 154 wilden Waalse zelfstandigheid; 391 opteerden voor een Waalse autonomie met federalistische bindingen; slechts 17 aanwezigen hielden het bij de unitaire structuur. Belangrijk hierbij is dat net zoals in het verleden de Waalse beweging door liberale en vooral socialistische voormannen werd aangevoerd. Staatsminister J. Merlot sr. zat het congres voor; M. Grégoire, Gailly, A. Delattre, L. Collard, E. Leburton (socialisten), R. Lefèbvre,

L'an 1940-cinq, le vingt octobre;

A la requête de Maître Fernand SCHREURS, Avocat à la Cour d'Appel, domicilié 39, rue des Anglais, à Liège, agissant en sa qualité de Secrétaire Général du *Congrès National Wallon*;

Je soussigné, Victor JENNIS, Huissier près le Tribunal de 1ère instance séant à Liège, domicilié en cette ville, 3, rue Agimont;

Me suis rendu - aux fins ci-après - en la Salle des Fêtes du Jardin d'Acclimatation, à Liège, où se tient actuellement le * CONGRES NATIONAL WALLON *, au cours duquel les Congressistes auront à choisir, par voie du vote, une des quatre solutions leur présentées à ce Congrès.

Les Congressistes sont ainsi porteurs notamment d'une feuille rouge partagée en quatre bulletins égaux, séparément détachables, et portant respectivement un des quatre numéros 1. 2. 3. & 4. avec la désignation de la solution envisagée sous ce numéro, chaque Congressiste ayant à exprimer son vote par la remise de celui des quatre bulletins qu'il choisit à cette fin.

Le Congrès ayant passé au vote, j'ai constaté que des Commissaires à ce Congrès recueillaient les bulletins dans des boîtes fermées, munies d'une glissière par où chaque Congressiste introduisait son bulletin.

Les opérations de vote terminées, les mêmes Commissaires ont vidé ces boîtes dans une urne aménagée à cet effet. Celle-ci m'a été représentée aussitôt, et, publiquement, j'ai procédé sans désemparer au dépouillement des bulletins qu'elle contenait, dépouillement dont le résultat final se présente comme suit:

<u>Bulletins n° 1.</u> Maintien de la structure unitaire de la Belgique, avec formules de décentralisation: dix-sept bulletins.....	Bullet. 1.	17
<u>Bulletins n° 2.</u> Le fédéralisme sous ses différentes formes: trois cent novante et un bulletins	Bullet. 2.	391
<u>Bulletins n° 3.</u> L'indépendance complète de la Wallonie et la création d'un état wallon: cent cinquante-quatre bulletins.....	Bullet. 3.	154
<u>Bulletins n° 4.</u> Le rattachement de la Wallonie à la France: quatre cent & quatre-vingt-six bulletins.....	Bullet. 4.	486
Total des bulletins dépouillés: mille quarante-huit	Bullet.....	<u>1.048</u>

V 616678

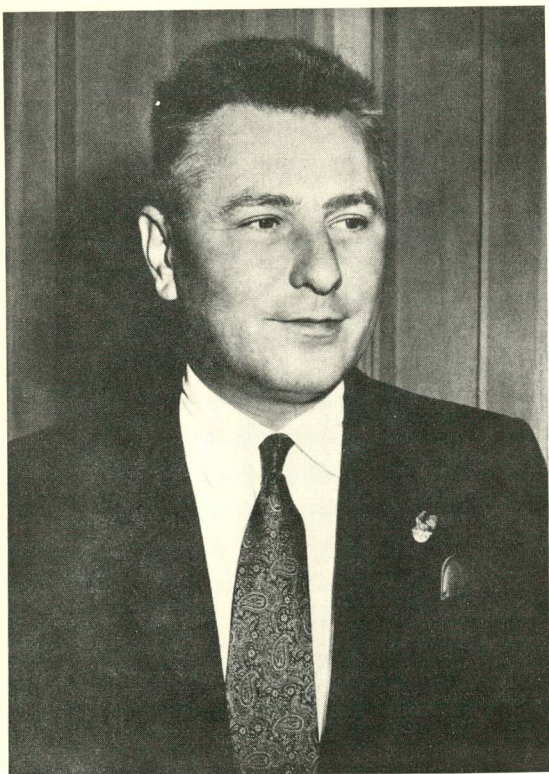
J. Rey, A. Buisseret (liberalen), Glineur, J. Terfve (communisten) waren aanwezig. Ook J. Duvieusart (katholiek) was present; moederziel alleen verdedigde hij er de unitaire structuur van België. In 1968 zou hij zich bij het kamp der federalisten voegen. Het revindicatief eisenpakket bleef inmiddels even wrokkig als in het verleden : België was niet langer het België van 1830; de Walen waren aan de willekeur van de Vlaamse meerderheid overgeleverd; de Waalse economie ging moeilijke tijden tegemoet; Vlaanderen kreeg meer geld voor openbare werken dan Wallonië; de globale som van de familiale toeslagen (wat vanzelf sprak, daar er meer kinderrijke families waren) lag in Vlaanderen hoger dan in Wallonië; de pro-Nederlandse politiek in Beneluxverband bleef men beschouwen als tegen Frankrijk gericht. Kortom : dezelfde thema's als eertijds door Jennissen, Destrée, Bovesse e.a. voorgehouden, bleken te behoren tot de wallingantische constanten: Frankrijklievendheid, autonomistische en federalistische formuleringen met anti-Vlaamse reflexen, libertijnse, socialiserende en pro-republikeinse opvattingen die vooral tijdens de strijd rondom Leopold III een zekere cohesie in de Waalse rijen zouden bewerkstelligen. Leopold III, overwegend door Vlaanderen gesteund (in Wallonië spraken slechts 42,32 % zich uit voor de terugkeer van de vorst), zwichtte voor de wallingantische uitdaging: midden 1950 werd er in het parlement *Vive la France* geroepen, zongen Waalse liberalen, socialisten en communisten de *Marseillaise*, dachten zij er aan de Staten-Generaal van Wallonië uit te roepen en riepen zij hun aanhangers op om een revolutionaire mars Brussel-Laken te organiseren. Leopold III abdicdeerde.

Autonomistische neigingen die de repressie het zwijgen kon opleggen kregen weer vleugelslag. Niet-politieke wallinganten zochten de steun van deze flamingantische groepen. Een Vlaams-Waals Kollege, voorgezeten door W. Couvreur en F. Schreurs, lanceerde in 1954 een Ontwerp van Federale Grondwet. Het gaf in Vlaanderen een stimulans tot nieuwe partijvorming. Het wallingantisme, meer geïntegreerd met het politieke establishment in Wallonië, stond hier wantrouwig tegenover. Anti-Belgische reminiscenties werden hierbij opgeroepen die door de wallinganten niet verteerd konden worden. Er kwam stagnatie. Op een Waals congres in 1959 riep het kamerlid Van Belle uit : „La masse wallonne est amorphe...”. De economische toestand, vooral in de Borinage, was slechter geworden. De regering-Van Acker sloot de eerste kolenmijnen. De wallingantische tegenkantingen konden vermeden worden, omdat de socialisten tot de regeringscoalitie behoorden. Maar in 1958 werd de coalitie verbroken. De katholieken kwamen na een scherpe schoolstrijd weer aan de macht. Net zoals in 1913 putten de wallinganten hieruit nieuwe moed om nieuwe uitvallen te wagen.

8. HET RENARDISME.

De socialisten vormden in de provincies Luik en Henegouwen de meerderheid. Omdat de katholieke provincies Namen en Luxemburg minder dicht bevolkt zijn, hadden de socialisten zelfs de meerderheid in Wallonië. Zij wilden daarom hun wil aan Wallonië opleggen. In Wallonië konden ze, zo zij de macht hiertoe kregen, de socialistische maatschappijvisie doen zegevieren.

In 1950 had de Waalse vakbondsleider A. Renard

André Renard.

dit standpunt reeds verdedigd. Een door hem uitgelokte staking (eind 1960-begin '61) tegen de regering-Eyskens werd door de Vlaamse socialisten slechts schoorvoetend gesteund. Renard trok zich terug op Wallonië, eiste economische structuurhervormingen om de industriële achteruitgang in Wallonië te bestrijden. Hij stichtte in 1961 de Mouvement Populaire Wallon. Het was het tweede hoogtepunt in de naoorlogse geschiedenis van de Waalse beweging.

Aanvankelijk liepen de Waalse socialisten in zijn voetspoor. Zijn voortijdige dood (1962) voorkwam op korte termijn gezien een definitieve breuk in de Belgische Socialistische Partij (BSP). Renard droeg in ieder geval bij tot de Waalse bewustwording. De postconclinaire tijd liet de katholieke Walen enkele jaren later toe zich hieraan niet te onttrekken. De strijd rondom de Leuvense universiteit dwong hen zich bij het kamp der wallinganten te voegen. De contra-reformatorische beweging, door O. Vanaudenhove in het leven geroepen, kon het getij niet meer doen keren. De Belgische motieven van de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang leden in 1970 op de Vlaams-Waalse en Brusselse klippen schipbreuk.

Onmachtig de economische achteruitgang alleen te bestrijden zochten de socialistische wallinganten weer contact met de andere richtingen in het wallingantisme. Het Waals BSP-congres van 11 en 12 maart 1967 bevestigde zijn geloof in het federalisme. Maar: „Compte tenu des réalités politiques, il faut rechercher les solutions minima, susceptibles de rassembler le peuple wallon dans toutes les organisations de la Wallonie, dans tous les organes de décision”. Het congres stelde daarom voor onmiddellijk over te gaan tot de oprichting

van een Waals planbureau, een Waalse investeringsmaatschappij, de juridische erkenning van de gemeenschappen door ze uit te rusten met een regionale raad en een regionaal uitvoerend gezag, belast met de economische problematiek. Het waren haalbare ideeën, die in 1969 en in 1970 geschaafd en aangepast aan de politieke mogelijkheden in grondwettelijke en wetgevende ontwerpen vastgelegd zouden worden.

Begin 1967 rijpte bij de Mouvement Populaire Wallon trouwens de gedachte een uitnodigend gebaar te maken t.a.v. de Rénovation Wallonne (katholiek), Mouvement Libéral Wallon (liberaal) en de Wallonie Libre (particularistisch Luiks van inspiratie). Ze ijverden voor een Brusselse agglomeratie waarvan de grenzen door de inwoners van de randgemeenten vastgelegd dienden te worden. De vrije keuze van de onderwijstaal leek hun als beginsel onaanvechtbaar. De socialistische maatschappijvisie kwam hiermee op de achtergrond. De 4 voornaamste Waalse verenigingen streefden naar een juridisch statuut en meer zelfbeschikingsrecht voor Wallonië. Het socialistisch structu-ratisme kon zich in de wet op de economische planning en decentralisatie handhaven. De scherpe hoekjes ervan werden afgeslepen om de buitenlandse investeerders niet af te schrikken. Wallinganten als BSP-voorzitter Collard en zijn opvolger Leburton (1971) beijverden zich om minder realistische dromen te kortwieken.

De Waalse bewustwording werd ook politiek vertaald. Voor de eerste maal in de geschiedenis van de Waalse beweging dongen in 1965 wallinganten naar de gunst van het publiek. Er boden zich aan : het Front Démocratique des Francophones (Brussel), het Front Wallon (Henegouwen), de Parti Wallon des Travailleurs (Luik en Verviers), het Rassemblement Démocratique Wallon (Namen), en het Front démocratique Wallon (Nijvel). In 1968 werd de behoefte aan overkoepeling van dit wallingantisch individualisme zeer sterk gevoeld. In Wallonië ontstond naar aanleiding van de wetgevende verkiezingen (de strijd om de overheveling van Leuven Frans naar Wallonië) een nieuwe overkoepelende partij over de naam Rassemblement Wallon. Even daarna kwam een confederatie met het Front des Francophones (Brussel) tot stand onder leiding van oud-premier J. Duvieusart. Hiermee werd aangetoond dat het wallingantisme niet langer alleen bij de socialisten en de liberalen recruteerde. Vroegere remmingen weerhielden de katholieke Walen niet langer zich bij het wallingantisch kamp te voegen. In 1965 was de socialistische partij de grote verliezer in Wallonië. In 1970 bleek uit de uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen dat de rijen van de Parti Social Chrétien (PSC) niet langer bestand bleken tegen de wallingantische mokerslagen. In 1965 had de PSC stemmen verloren ten voordele van de Parti pour la Liberté et le Progrès (PLP). Thans verloor ze ook stemmen aan de Waalse partijen.

De wil om het wallingantisch particularisme te overwinnen mondde uit (op initiatief van de Conseil Economique Wallon) in een Rassemblement des élus wallons (november 1968). Op enkele uitzonderingen na waren alle ministers, drie van de vier Waalse gouverneurs en vrijwel alle Waalse parelementsleden aanwezig. Het betekende het derde hoogtepunt in de Waalse beweging.

Landkaart van Wallonië. door het Institut I. Destrée verspreid als wenskaart

9. 1968 : GROTE OMMEKEER.

De Vlaamse eis dat de Franstalige sectie van de Leuvense universiteit naar Wallonië overgeheveld zou worden, zette in Wallonië kwaad bloed. Een eensgezind Waals front kon nochtans niet gevormd worden. Zowel de vastlegging van de taalgrens (1962), de administratieve autonomie inzake culturele aangelegenheden (1962) als de taalwetten van 1963 hadden het gevoel bijgebracht dat de overheveling onvermijdelijk was geworden. Dienaangaande nam de toenmalige voorzitter van *Réno- vation Wallonne* (Roger Royer) reeds in 1964 stelling. Na de eerste stormen in 1966 (mandement van de Belgische bisschoppen) werd de onvermijde- lijkheid van overheveling naar Wallonië door de- zelfde kringen weer duidelijk gesteld. Men voegde er nog aan toe, dat een Franse sectie in Vlaandere- ren afgescheiden bleef van haar Waalse basisge- meenschap. Er gingen sedertdien in Wallonië steeds meer stemmen op om, indien de Franse sectie te Leuven zelf niet behouden kon blijven, de een of andere Waalse stad het voorrecht van de Leuvense inplanting zou genieten. Het Waalse front vertoon- de reeds in 1967 enkele ernstige zwakke plekken. Prof. J. Maisin kon de harde houding van zijn collega's van de *Association du corps académique et du personnel scientifique de la langue française de l'université de Louvain* (Acapsul) niet langer verantwoorden. Hij richtte een *Communauté de la section française de l'université de Louvain* op en sloot met prof. R. Derine, voorzitter van het Ver- bond van Vlaamse Professoren, een overeenkomst, waarin de planmatige en financieel verantwoorde overheveling de nadruk kreeg.

Omdat de Franstalige leden van de Raad van Be-

heer van de universiteit zich t.a.v. de Vlaamse belangen te Leuven onmogelijk aanstelden, kwam de definitieve kortsluiting in januari 1968. De Vlaamse reactie op de Franse uitdaging te Leuven was zo heftig dat ieder voelde dat er terwille van de pacificatie dringend iets moest gebeuren. De kwestie van Leuven-Frans was dan ook de oorsprong van een rooms-rood akkoord waarin de culturele autonomie ook op grondwettelijk vlak doorgetrokken werd.

De operatie van de grondwetsherziening was voor de francofonen op z'n minst even belangrijk als voor de Vlamingen. Ook zij kregen een cultuurraad „pour la communauté culturelle française” die, zoals het Vlaams Cultuurparlement te Brussel, op 7 december 1971 werd geïnstalleerd. Zoals in Vlaanderen waren er ook in Wallonië stemmen opgegaan voor een regionale hoofdstad. Vele groepen en publikaties - o.a. de PLP-provincieraadsleden, de PSC van de provincie Namen, Le Grand Liège en de wallingantische krant La Wallonie (met MPW-strekking) - ijverden hiervoor. Namen genoot de voorkeur. De solidariteit met Brussel-Frans werd ingeroepen om het plan te doen mislukken.

De wet op de economische decentralisatie werd als een Waalse overwinning beschouwd. Op 16 oktober 1971 werd de Conseil Economique Régional pour la Wallonie geïnstalleerd. IJverden de socialisten minder dan in het verleden voor het federalisme, ze hebben toch de basis gelegd voor de Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij die bij Koninklijk Besluit van 6 september 1972 toestemming kreeg haar activiteiten over geheel Wallonië tot ontwikkeling te brengen.

Dat de nieuwe regionale structuren voorlopig nog geen reconversie van de Waalse mentaliteit ten gevolge had, kon men weldra vaststellen. Men zong naar aanleiding van President Pompidou's bezoek aan Luik de Marseillaise. Dat naar aanleiding van de installatievergadering van de Vlaamse Cultuurraad door enkele Vlaamse parlementsleden de Vlaamse Leeuw werd gezongen, werd door dezelfde kringen als „une provocation et le symptôme d'un mal” gevoeld. Werden de Voerstreek en de zes Brusselse randgemeenten in 1970 grondwettelijk aan het Vlaamse gewest toegevoegd, het weerhield de Conseil Culturel er niet van midden juli 1972 kredieten goed te keuren om er de Franse cultuur te bevorderen. Een maatregel voor niets, omdat de regering het decreet annuleerde. Het Vlaams Cultuurparlement besliste in juni 1973 eenparig de sociale relaties tussen werknemers en patroons grondig te vernederlandsen. Twee Waalse ministers tekenden het decreet voor uitvoering. Omdat de Franstalige pers tegen het decreet fulmineerde, weigerde één der ondertekenaars, minister Glinne, nog langer gastarbeiders voor het Vlaamse gewest aan te werven. Een maatregel die onder Vlaamse druk onmiddellijk werd ingetrokken. De greep naar de macht vanwege de Franstaligen te Brussel werd in mei 1971 op een congres van *Rénovation Wallonne* te Luik voorbereid. Het leidde tot een FDF-PLP-coalitie die op 21 november 1971 te Brussel de absolute meerderheid verwierf. Een agressieve aanval die erop wees, dat de tijd van de pacificatie nog niet aangebroken was. Het federalisme bleef in Wallonië een aantrekkelijke idee. Zowel de *Mouvement Populaire Wallon* als het *Rassemblement Wallon* zagen er een structuur in om te doen en te laten wat Wallonië zelf voorstond... op andermans kosten. Want toen het CVP-congres in oktober 1972 een lans brak voor de lokaliseerbare belastingen die aan elk gewest toegewezen zouden worden, protesteerde de MPW heftig tegen een dergelijke maatregel, als zijnde „des formules de financement de la régionalisation très discutables” (Combat, 12 oktober 1972).

10. CONSTANTEN EN BESLUIT.

Het wallingantisme was van het begin af op Frankrijk afgestemd. Het was en bleef Fransgezind en degenen die de uitstralingskracht van het Frans in België wilden beperken, werden bestreden.

De nostalgie naar het Franstalig België van 1830 is een constante in de Waalse beweging. De pogingen tot vernederlandsing van Vlaanderen (de eerste taalwetten van 1873, de gelijkheidswet van 1898, de vernederlandsing van de Gentse universiteit in 1930, de taalwetten van 1932, de overheveling van Leuven-Frans naar Wallonië in 1968) werden en worden als een contractbreuk beschouwd. Het werd in de ogen van de Franstaligen en de Waalse beweging een onvaderlandse daad. Als zodanig waren de Vlamingen in Waalse ogen gepredestineerd om België te verraden (dit is de verklaring, waarom de Vlamingen dertig jaren na de Tweede Wereldoorlog door hen nog altijd met hakenkruisen werden bedacht). De wallinganten waren en bleven de patriot, ook al bleken ze na de Tweede Wereldoorlog de eersten om een autonoom Wallonië of aansluiting bij Frankrijk te bepleiten. Daar de vooruitstrevende gedachten sedert de 18de eeuw door Franstaligen werden uitgedragen, beschouwden sommige Franstaligen de Waalse entiteit als

een meer progressieve bevolkingsgroep; ze achtten zichzelf als geroepen om hun eigen inzichten en opvattingen naar andere bevolkingsgroepen uit te dragen.

Economisch bevoordeeld tijdens de 19de eeuw en in de eerste helft van de 20ste eeuw gaf de industriële achteruitgang tijdens de tweede helft van de 20ste eeuw aan de Waalse beweging een egocentrische dimensie. Aanvankelijk zocht men onder gauchistische druk naar doctrinaire oplossingen. De omvang van de economische crisis in Wallonië gaf sedert 1966 en volgende jaren inspiratie aan meer pragmatische en opportunistische gedragingen. Het droeg sedert 1970 bij tot een ruime Waalse consensus, die bij het afspringen van een raffinaderij in het Luikse (Ibramco-affaire) duidelijk tot uiting kwam. Het leidde in januari 1974 tot een regeringscrisis en de ontbinding van de Kamers.

LITERATUUR : E. Jennissen, *Le mouvement wallon* (1913); - M.P. Heremans, *La Wallonie. Ses griefs, ses aspirations* (1951); - F. Schreurs, *Contribution à l'histoire du Mouvement Wallon, 1919-1945* (1959); - H. Todts, *Hoop en Wanhoop der Vlaamsgezinden*, 4 dln. (1961-'74); - W. Hautman, *Vlaamse en Waalse documenten over federalisme* (1963); - F. Perin, *La Belgique au défi* (1963); - R. de Nolf, *Federalisme in België als grondwettelijk vraagstuk* (1968); - A. du Roy, *La guerre des Belges* (1968); - L. Outers, *Le Divorce belge* (1968); - E.-Ch. Dayez, *La Belgique est-elle morte ?* (1969); - W. Nova, *Dossier pour un gouvernement Wallon* (1970).

HERMAN TODTS